

fluència de *lui*, datiu singular del mateix pronom, la forma *lor* provinent de ILLORUM prengué una *u*, canviant-se en *llur*. □ 1.ª doc.: orígens (*lur* i també *lor* en docs. dels Ss. XII i XIII).

Com que l'origen i història d'aquest mot és plenament cosa de la gramàtica, en direm ací poca cosa. A penes cal provar que en tenim exemples, pertot i a cada pas, des dels orígens. Uns quants a l'atzar: «en aquella ora los pastors sobre *lur* bestiar veytlaven», *VidesR*, 19r1. Fos plural o singular la paraula expressiva de la cosa posseïda, *lur* (*lor*) en l'origen restava invariable, sense *-s*, en conformitat amb l'etimologia ILLORUM: «Ja non ajon paor / alcays ni almassar <'els moros'> / que abbat ni prior / los anon envazir / ni *lur* terras sazir: / que afans *lur* seria» (Appel, *Chr.*, 76.53), encara que això és de Pere Cardenal, llenguadocià de princ. S. XIII, en català es troba igual per aquell temps.

A causa, però, dels plurals *seus*, *vostres* etc., no trigà gaire a introduir-s'hi, ben aviat, l'ús del plural: «aquela sement qui cadeg en les espines demostra la paraula de Déu, qui cad entre-ls cors dels rics òmens d'aquest segle, qar pensen de *lurs* riqueses e no segenen la paraula de Déu», *Hom.*, 3r10. «Responeren FDraper e --- Na Barcelona que ja vertuds de frare no-ls poguessen prod tenir, que no-i avien *lur* fe», «Dix Na Maria Poca, e sa fi<1>la Na Guialma --- e 'N G. Clerge, qu'En Josa, e 'N G. e 'N T. que eren morts en *lur* poder», doc. de l'Alt Cardener de l'any 1250, PPujol (*DocVgUrg.*, 15.47, 71). I l'*InuLC* dona ja, en un doc. mig llatí, de cent anys abans: «in *lurs* animas et in *lurs* filios et in *lures* averes, et in totas *lurs* causas, stent in *lures* casas et in *lurs* manus» a. 1148; allí mateix, *per lur treball* en un doc. de 1302, «a les terres pròpies *lurs*» a. 1304, i en recull encara una cinquantena de tot el S. XIV. Altrament aviat se'n troba també algun on *-s* es redueix fonèticament a *-*: «que accsó deg<u>enden dir --- als altres prohemes de *lus* mesters» 1308 (*RLR* VIII, 51). «Responerenos que --- no havien volgut metre en *lur* conseyl aquel qui tenia l'alcàcer per lo Rey de Granada; e Nós tenguem aquesta cosa a bon senyal car aquel qui'l Rey de Granada havia jaumit, havien gitat de *lur* conseyl, e qui era cap *lur*», Jaume I (§ 439, Àg., 445).

Des de bastant antic, com ja observà Fabra en la seva Gramàtica de 1912, es troben vells casos de *son*, *sa*, amb possessor plural; n'assenyalem un de 1298 fins en el Ross.: «aquels de qui seran los ditz peixes, puschen a *ssa* voluntat fer d'aquels segons que dit és --- dels altres peixes» (*RLR* v, 99). Però això no vol dir que s'hagués afewblit la consciència del recte ús de *llur*, i molt menys vol dir que aquest es pogués usar amb possessor singular: l'ús de *llur* fou sempre correcte a l'Edat Mitjana, i no es troben casos segurs del seu abús fins als segles recents.

La major part dels que s'han allegat en contra són de textos mal publicats, i deguts a errades tipogràfiques o a malcurança del publicador; ni està ben controlat un cas que se'n cita en Antoni Canals, i és enterament apòcrif el que han atribuït a Muntaner:

«En Pere anà a Saragossa e aquí aplegà ses corts e posaren-li la corona del realme d'Aragó ab gran solemnitat --- e ab gran festa» (§ 29, Casac. I, 68.12), on la mala ed. Bofarull va interpoiar introduint els mots «en *llur* testa» (!), darrere el mot Aragó. No neguem que potser se'n trobi algun d'autèntic entre valencians populars del S. XV: «quan mor una persona e va a infern per la *llur* mala vida que ha tenguda», StVicentF (*Serm.* I, 275.29), cosa que resta excepcional (i encara caldria comprovar-ho millor, i no oblidar que de vegades fan concordança ad sensum).

L'ús no se n'havia perdut del tot, ni en el cat. central, en el S. XIX, en què tornà a ser freqüent en els millors escr. Renaix., com ja a l'*Atl.*, sobretot des de la seva versió definitiva (1877-8): «Y, a raig a raig, Alcides de més a prop sent ploure / palets que servirian per moles de molí; / y bromereig y tràngol darrere seu remoure / y estendre per garfir-lo *llurs* brasos de rampí», *Atl.* VI, 73d; «foragitant los fosos tressors de ses entranyes, / que copsan en *llur* falda les planes verdejants», id. I, 58d, versos que no figuren a la versió de 1867: i no és sense significació, car en aquesta, posa *al seu darrera* allà on la versió definitiva porta: «al veure que ses llàgrimes no poden apagarlos, / girant-s'hi s'escabellan y fugen los pastors: / al *llur* darrera belan anyells y, sens tocar-los, / fugen ab ells los óssos y llops udoladors» (I, 32c).

En acostar-se la fi del segle, l'ús de *llur* guanyà més terreny, però mai no s'ha cregut convenient d'imposar-lo, fora d'alguns extremistes, entre els quals certament no figurava Fabra. És irresponsable l'actitud d'alguns que recomanen abolir-lo, i no ho és menys la dels que el voldrien imposar com a obligatori. Veg. el que he escrit contra l'actitud dels uns i dels altres, a *LleuresC*, 48, n. 9, i 83, 85.

M'hi escandalitzo dels correctors (corruptors diríem) de català que han canviat *son* en *llur* en clàssics nostres, com un del Comte Arnau de Maragall (v. 64), on aqueix criminal de lesa poesia ha deixat coix un vers per posar-hi *llur*. I no menys de la que ens voldria mutilar d'un recurs lingüístic útil prohibint una forma gramatical, viva i popular, encara, en una part considerable del nostre domini lingüístic, amb l'excusa de no sé quines suspectes teories: que, amb pretextos de geolingüística o allegant tendències antifranceses (?), voldrien empobrir el català.

Llur resta ben viu i espontani a totes les comarques d'enllà de l'Albera; i en un ample semicercle del vessant Sud pirinenc i pre-pirinenc, que comprèn Osona, Guillerries, Lluçanès, Ripollès i Garrotxa. Més encara: no és menys mancada de fonament la suposició d'alguns que la conservació de *llur* hagi estat deguda ni ajudada per la influència francesa, cosa increïble fins en el Rosselló: ¿com s'explicaria, llavors, que molts pronunciïn a casa *llu*, i d'altres emprin formes vulgar com *lluri*, *llura*, *llures*?; ultra els casos que ja en cita Fouché jo en tinc anotats molts més de viva veu: «no ens hi fiquem perquè això és *lúrr*» em deien, per exemple, a Sant Andreu de Sureda (1959), parlant d'uns veïns. I no ho multiplico, no pas perquè m'es-